

POUŽÍVAŤ JAZYKY PRI UČENÍ A UČIŤ SA POUŽÍVAŤ JAZYKY

David Marsh

Budúcnosť nie je náhodná, vytvárame a formujeme si ju svojou činnosťou.

Predstavenie CLIL rodičom a žiakom

Táto brožúrka je o učení sa jazykov. Približuje prístup, ktorý sa nazýva Integrované vyučovanie cudzích jazykov a neязыkových predmetov (anglický originál: Content and Language Integrated Learning - CLIL) a mohol by sa rozvíjať na vašej škole. Tento prístup zahŕňa vyučovanie predmetov ako dejepis, zemepis, atď pomocou *cudzieho jazyka*. Pomáha pri vyučovaní cudzích jazykov a iných predmetov a pri rozvoji pozitívneho prístupu mládeže k učení sa jazykov.

Učenie sa a osvojovanie si jazykov

Existuje rozsiahly vedecký výskum o tom, ako sa učíme jazyky, ktorý nám pomáha lepšie pochopiť úlohu „osvojovania si jazyka“ vo vzťahu k „učení sa jazyka“.

Deti v predškolskom a mladšom školskom veku môžu byť veľmi dobré v *osvojovaní* si jazykov, keď ich používajú doma. Toto je jedna z príčin, prečo si ľudia niekedy myslia, že jazyky sa najlepšie učíme v útľom veku.

Staršie deti a dospelí majú sklon učiť sa jazyky zvyčajne na hodinách cudzích jazykov alebo čoraz častejšie cez počítačové programy. Úspešné učenie sa jazykov možno dosiahnuť aj vtedy, keď majú ľudia možnosť získavať vedomosti a súčasne zažívať skutočné situácie, v ktorých si môžu jazyk osvojovať.

Prirodzené spôsoby osvojovania si jazykov

Ako dieťa rastie a stáva sa dospelým môže jeho mozog fungovať rôzne. Napriek tomu sa pri „osvojovaní“ jazykov stávajú kľúčovými *možnosťami* učenia sa jazykov. Preto sa CLIL stáva zaujímavým. Príčina, kvôli ktorej sa zdá, že veľmi malé deti si lepšie a ľahšie osvojujú jazyk, je často spojená s *prirodzenosťou* prostredia okolo nich. Hodina cudzieho jazyka, na ktorej žiaci prechádzajú často zložitým procesom triedenia zvukov, štruktúr, gramatiky alebo slovnej zásoby, je len zriedkavo prirodzená.

Hodina cudzieho jazyka je pre žiakov dôležitá, aby pochopili základné princípy jazyka – základné „stavebné kamene“ jazyka. Ale v triede má učiteľ jazykov zriedka dostatok času, aby šiel nad rámec tejto dôležitej časti vzdelávacieho procesu. Žiaci potrebujú čas na tvorenie štruktúr pomocou základných stavebných kameňov – na stavbu „domu“, ktorý vidia teoreticky na papieri.

CLIL môže žiakom rôzneho veku ponúknuť prirodzenú situáciu pre rozvoj jazyka, ktorá vychádza z iných foriem učenia. Toto prirodzené používanie jazyka môže podporiť motiváciu mládeže a *túžbu* po učení sa jazykov. Práve táto prirodzenosť sa ukazuje ako jedna z hlavných platforiem dôležitosti a úspechu CLIL-u z hľadiska učenia sa jazyka aj iného predmetu.

Predchádzajúce osobné skúsenosti s učením sa jazyka

Mnoho ľudí strávi učením sa jazykov veľa hodín. Napriek tomu po ukončení školy nie sú schopní tieto jazyky skutočne používať.

Pre niektorých z nás boli hodiny strávené na hodinách jazyka precvičovaním gramatiky, učením sa slovíčok pomocou hovorenia, čítania a písania príjemné, ľahké a úspešné. Takýmto ľuďom poskytla škola pevný základ pre používanie rôznych jazykov.

Ale pre mnohých bol výsledok investície do času a úsilia na hodinách cudzích jazykov sklamaním. Po skončení školy a aj neskôr v živote je pre nich ťažké používať jazyk aktívne ako *nástroj* skutočnej komunikácie v každodenných situáciách. Niektorí ľudia nevidia zmysel v tom, že strávia toľko času učením sa jazyka a potom skončia školu a zistia, že ho jednoducho nie sú schopní používať v skutočných situáciách.

Byť dobrý v jazykoch: prirodzený talent alebo záležitosť možností?

Sú niektorí ľudia prirodzene nadaní na učenie sa jazykov? Budú sa iní trápiť iba preto, že nie sú takto „nadaní“?

Keď sa narodí dieťa, má prirodzenú schopnosť osvojovať si jazyk, čo robí od začiatku svojho života. Táto schopnosť osvojovať si jazyk tvorí základ učenia sa jazyka, učenia sa o svete a rozvoja zručností ľudskej komunikácie. Ale ak sa rodič neunúval hovoriť alebo inak nepokúšal komunikovať so svojim dieťaťom, potom sa pravdepodobne dieťa nebude učiť jazyk tak dobre a tak rýchlo ako iné deti v tom istom veku.

Inak povedané, hoci sa bábätká rodia so schopnosťou učiť sa jazyk, kľúčovým faktorom úspechu sú práve možnosti, ktoré im umožňujú využívať svoju kapacitu a *učiť sa vykonávaním aktivít*.

Dôležité nie je ani tak čo vieme, ale ako to používame.

Keď uvažujeme o efektívnom učení sa jazykov a komunikácii, dôležité nie je ani tak *čo vieme*, ale *ako to používame*.

Sú teda niektorí ľudia prirodzene nadaní na jazyky? Nepochybne áno, presne tak, ako sú niektorí ľudia nadaní na hudbu, vedu, šport alebo vizuálne umenie. Každý z nás má sklon k inému spôsobu učenia sa. Ale veľká časť nadania závisí od toho, ako prežívame svet okolo nás, čo nás vzrušuje, nadchýna, dokáže sklamať alebo demotivovať.

Rôzne deti, rôzne štýly učenia sa

Deti sa učia rôznymi spôsobmi podľa svojich vlastných *štýlov učenia sa*. Tieto sa môžu u jednotlivcov značne odlišovať.

Pre školy je zložitá prispôbovať sa rôznym štýlom učenia sa, pretože potrebujú vytvoriť štandardy pre predmety a spôsob ich výučby tak, aby vyhovovali *vzdelávaciemu profilu* skupiny viac ako 30 žiakov sediacich v triede. A navyše, každý z týchto žiakov bude mať rôzne predchádzajúce skúsenosti, potreby a ciele. To znamená, že ich osobné štýly učenia sa nemôžu plne vyhovovať prístupu, ktorý škola používa. To sa týka všetkých predmetov, ale najmä matematiky a jazykov.

Deti a mladí ľudia tiež uprednostňujú odlišné štýly učenia sa jazyka, čo znamená, že určité typy metód vyučovania jazykov niektorým vyhovujú a iným nie. Napríklad niektoré deti uprednostňujú učenie sa o jazyku, iné „učenie sa praktickým používaním jazyka“. CLIL môže ponukou ďalších skúseností dať viacerým deťom lepšie možnosti rozvíjať si jazykové zručnosti v škole.

Čo je CLIL?

CLIL ponúka žiakom možnosti používať cudzí jazyk prirodzene. Prestanú sa tak sústrediť na jazyk a začnú sa zameriavať iba na vyučovaný predmet.

Vo väčšine prípadov sa v rámci vyučovania vymedzí určitý čas na vyučovanie predmetov alebo špeciálnych modulov *prostredníctvom cudzieho jazyka*. V CLIL-e je vyučovanie jazykov a iných predmetov navzájom prepojené. To znamená, že hodina má dva hlavné ciele. Jeden sa zameriava na predmet, tému alebo tematický celok a druhý na jazyk. Preto sa CLIL niekedy nazýva *duálne zamerané vzdelávanie*.

Existujú rôzne spôsoby jeho realizácie. Napríklad osemročné deti môžu mať 30 minút takzvaných *jazykových „spršok“* za týždeň, počas ktorých spievajú piesne alebo sa hrajú hry v cudzom jazyku. 13-roční žiaci sa môžu učiť viac ako polovicu hodín v cudzom jazyku.

Pri rôznych typoch CLIL-u sa zistili dobré výsledky a je teda jasné, že už aj malé množstvo vyučovania pomocou CLIL-u môže u mladých ľudí výrazne zlepšiť túžbu, ochotu a schopnosť učiť sa cudzie jazyky a iné predmety.

„Budovanie sebavedomia a túžby učiť sa“

Prečo CLIL?

Predstavte si, že sa učíte hrať na hudobný nástroj ako napríklad na klavír bez toho, aby ste sa dotkli klávesov. Predstavte si tréning futbalu bez možnosti kopnúť si do lopty. Naučiť sa zvládnuť hudobný nástroj alebo futbal si vyžaduje nadobudnutie vedomostí aj zručností súčasne. Inak povedané, efektívne sa učíme tým, že sa učíme o nástroji a súčasne na ňom prakticky cvičíme. To platí o hudbe a futbale ako aj o jazyku.

Žiakovi je možné v škole alebo večer doma poskytnúť čas, aby precvičoval hudbu *hraním na klavíri*. Máte ale vy alebo vaše deti možnosť precvičovať *cudzí jazyk* v škole alebo po škole? Ak nie, tak potom to, čo sa deti naučia na hodinách cudzieho jazyka môže byť do určitej miery zbytočné. CLIL tomu napomáha predchádzať tým, že dáva žiakom možnosť *precvičovať to, čo sa učia počas vyučovania*.

Pohľad na jazyk

Schopnosť používať jazyk je viac, ako len ovládať slovíčka a gramatiku a rozprávať *v perfektne sformulovaných vetách*. Učenie sa jazykov je opradené mýtmi, z ktorých mnohé vytvárajú nesprávnu mienku o tom, ako je možné najlepšie dosiahnuť úspech. Ak myslíme na najlepšie záujmy našich detí, mohli by sme opätovne posúdiť niektoré z týchto domnienok a názorov.

Jazyk a komunikácia patria medzi najzložitejšie aspekty ľudského správania. Naša snaha merať úspech na základe výsledkov skúšok a pod., ktoré sú základnou súčasťou školskej kultúry, nám niekedy bráni vidieť iné charakteristiky vzdelávania, ktoré môžu výrazne pomôcť komukoľvek.

Tak ako dokáže malé dieťa komunikovať iba pomocou niekoľkých slov, tak môže byť aj naša schopnosť *komunikovať* v nejakom jazyku úspešná, aj keď robíme chyby v gramatike, nepoznáme veľa slovíčok alebo máme zlú výslovnosť. Všetci by sme sa mali vzdať myšlienky „*budem čakať až kým si budem myslieť, že som v jazyku dostatočne dobrý*“, aby som ho použil. Radšej by sme mali používať jazyk ako nástroj komunikácie a vzdelávania od čo najmladšieho veku.

Skúsenosť s CLIL to umožňuje. U dieťaťa môže vytvárať *dobrý pocit*, keď vidí, že je možné dosiahnuť úspech, i keď len mierny, a že sa mu otvára cesta k zlepšeniu a rozvoju. Tajomstvom úspechu je profitovať z pozitívnych postojov, ktoré deti môžu mať voči cudzím jazykom, či už vďaka CLIL alebo nie, a využívať ich motiváciu na získanie čo možno najlepších výsledkov v učení sa cudzieho jazyka a iných predmetov.

Jazyk je zložitý. Dokonca aj svoj materinský jazyk dokážu iba niektorí z nás používať v rôznych situáciách efektívne. Je to preto, lebo jazyky sú vytvorené z rôznych *variácií*. Učiť sa jazyk je jedna vec, ale používať rôzne variácie na rôzne účely je vec iná. Ľudia, ktorí hovoria tým istým jazykom, ho jednoducho nepoužívajú rovnakým spôsobom. Jeho použitie závisí od rozdielnych individuálnych zručností.

Tieto zručnosti získavame ani nie tak na základe prirodzeného talentu, ale tým, že máme možnosť učiť sa rôzne štýly a variácie, a hlavne na základe presvedčenia, že to čo sa chceme naučiť, sme skutočne schopní zvládnuť.

Jazykové zručnosti a zručnosti v oblasti myslenia

Často podceňujeme schopnosť nášho dieťaťa učiť sa jazyky. Mozog má obrovskú kapacitu na jazyky. Ak sa dieťa učí rôzne jazyky, rozvíja to jeho myšlienkové procesy v mozgu. Preto je schopnosť „myslieť“ v iných jazykoch považovaná za výhodu.

Musíme si uvedomiť, že schopnosť používať rôzne jazyky, aj keď len v malej miere, môže mať pozitívny vplyv na myšlienkové procesy dieťaťa. Schopnosť vidieť rovnaký fenomén z rôznych uhlov pohľadu, akoby pozieraním sa cez rôzne jazykové „okuliare“, môže mať zaujímavý vplyv na našu schopnosť myslieť a chápať. Inými slovami, schopnosťou sformulovať svoje myšlienky vo viacerých jazykoch môže dieťa získať výhody pri myslení a vzdelávaní sa.

CLIL nepredstavuje len lingvistické kompetencie. Kvôli rôznym „obzorom myslenia“, ktoré sú výsledkom práce v inom jazyku, môže mať CLIL aj vplyv na konceptualizáciu, teda *spôsob myslenia*. Schopnosť rozmýšľať nad niečím v rôznych jazykoch môže obohacovať naše chápanie pojmov a pomáhať rozširovať naše zdroje *konceptuálneho mapovania*. Umožňuje lepšiu asociáciu rôznych pojmov a všeobecne pomáha učiacemu dosiahnuť sofistikovanejšiu úroveň učenia sa.

Pomocou CLIL-u sa pozornosť dieťaťa upriamuje na určitú vzdelávaciu aktivitu, ktorou nie je jazyk samotný. Poskytujeme možnosť učiť sa „myslieť“ v jazyku, nie len učiť sa o jazyku ako hlavnom celi vzdelávania.

Spoločenské dimenzie CLIL-u

CLIL nie je novinkou. Práve naopak, používa sa už stáročia na poskytovanie vyššej úrovne lingvistického vzdelávania, ktoré má za následok, že niektoré deti ukončia školu s *plurilingvistickou* schopnosťou používať dva alebo viac jazykov. Štáty, ktoré si uvedomujú, že občania by mali mať *dar reči* v rôznych jazykoch, sa už dlho zaoberajú formami CLIL-u.

Avšak tieto možnosti vzdelávania boli často vyhradené pre malé skupinky detí, ktoré boli z nejakého dôvodu vybrané, aby sa stali súčasťou socio-ekonomickej a politickej elity spoločnosti. Inými slovami, ak sa poohliadnete späť v čase, tak pravdepodobne zistíte, že dokonca aj vo vašej krajine bolo vzdelávanie v istom ohľade zamerané tak, aby elita bola schopná používať cudzie jazyky. To odrážalo názor, že iba niektorí ľudia môžu profitovať z učenia sa cudzích jazykov.

Dokonca i dnes sú v niektorých európskych štátoch privilegované často súkromné, niekedy štátne školy tým, že si môžu vyberať deti, ktoré budú vynikať v cudzích jazykoch. Z hľadiska možností, ktoré má každé dieťa pri vstupe na trh práce môže takéto vzdelávanie dokonca i dnes prinášať ovocie.

CLIL nám všetkým ponúka možnosť odstrániť tieto dedičstvá minulosti. Poskytuje *všetkým deťom*, bez ohľadu na spoločenské a ekonomické postavenie, možnosť nadobudnúť a naučiť sa cudzie jazyky zmysluplným spôsobom.

Poznámka na záver

Veľa sme videli a počuli o spôsoboch, ako sa naše štáty menia, hlavne v Európe, kde zmeny priniesol proces integrácie. Samotný vplyv komputelizácie robí svet stále menším – svetom, v ktorom je prospech zo schopnosti hovoriť viacerými jazykmi stále zreteľnejší. Práve tieto skutočnosti spolu s najmodernejším chápaním osvojovania si a učenia sa jazyka priniesli výrazný záujem o CLIL.

Vieme, že v našej spoločnosti je možné získať spoločenské, ekonomické, kultúrne a ekologické výhody propagovaním plurilingvizmu pomocou učenia sa jazykov. CLIL ponúka ďalší spôsob, ktorým môžeme našim deťom poskytnúť viac možností používať jazyk a žať úspechy v súčasnosti aj v budúcnosti.

Časté otázky a odpovede

Môže učenie sa v cudzom jazyku narušiť učenie sa materinského jazyka?

Pri CLIL-e je materinský jazyk na prvom mieste. Nezabúdajte, že *integrovanie jazykového a nejazykového vzdelávania* by nemalo znamenať, že dôraz na učenie sa cudzieho jazyka vyústí do zanedbávania materinského jazyka vášho dieťaťa.

Keď sa deti učia vo viacerých jazykoch, zvyknú na začiatku miešať zvuky a slová. Keď sa dieťa naučí zvládať dva rôzne jazyky, vytvorí sa istý stupeň *interferencie*, ktorá nastáva, keď sa prvky jedného jazyka začnú používať v druhom jazyku. Interferencia je súčasťou normálneho procesu učenia sa jazyka a nie je znakom problému, pokiaľ sa nezačne opakovať v neakceptovateľnej miere.

Naučí sa moje dieťa obsah nejazykového predmetu rovnako dobre, ako keby sa ho učilo iba v materinskom jazyku?

Áno, hoci proces učenia sa môže spomaliť a to hlavne na začiatku. Dokonca je možnosť, že by učenie mohlo byť úspešnejšie, keď sa používa cudzí jazyk. Je to možno preto, lebo dieťa musí viac pracovať na dekódovaní cudzieho jazyka, učiteľ zdôrazňuje hlavné body učiva alebo z iných príčin, napr. silná motivácia žiaka vychádzajúca z pocitu „zábavy“, ktorý niektoré deti prežívajú.

Čo ak moje dieťa nie je také dobré v jazykoch ako ostatné deti v triede?

Ľudia majú odlišné schopnosti v ovládaní jazyka, bez ohľadu na jazyk. V triedach s výukou CLIL sú vždy deti s rôznymi schopnosťami nie len v cudzom jazyku, ale aj v iných formách znalostí a zručností. Jednou z kľúčových častí metodiky CLIL je požiadavka, aby deti počas vyučovania využívali jazyk aktívne medzi sebou a tak sa navzájom učili. Z metódy CLIL môžu profitovať všetky deti, nie len tie, o ktorých si myslíme, že sú *dobré v jazykoch*.

Malo by mať moje dieťa už pred začatím vyučovania pomocou CLIL-u skúsenosti s cudzím jazykom, ako napr. pobyt v zahraničí alebo používanie jazyka s rodinnými príslušníkmi alebo priateľmi?

Každá trieda by mala s výukou pomocou CLIL začať na takej úrovni, ktorá je vhodná pre deti v danej triede. Mnohé triedy začínajú s predpokladom, že deti nemajú žiadne predošlé znalosti jazyka. Predošlé znalosti môžu byť výhodou, ale nie sú podmienkou.

Môže sa stať, že ak moje dieťa vstúpi do triedy s výukou CLIL, bude mať viac práce a bude musieť čeliť väčšiemu stresu?

Je možné, že triedu s výukou CLIL môže dieťa pokladať za „náročnejšiu“ z toho dôvodu, že počúvanie, čítanie a hovorenie v cudzom jazyku je únavné, kým si na to nezvykne. Preto je možné, že pracovná záťaž sa bude dieťaťu zdať väčšia, ale úlohou školy je zabezpečiť udržanie akceptovateľnej úrovne. Myslite na to, že niekedy je práca zábavná a niekedy nudná. Ak sa dieťaťu vyučovanie pomocou CLIL páči, zvýšenú pracovnú záťaž nebude považovať za problém. Každá škola je zodpovedná za zabezpečenie toho, aby boli deti vystavené negatívnejmu tlaku v čo najnižšej miere a to platí pre triedy s výukou CLIL tak ako aj pre ostatné.

„Aktívne sa zaujímajte počas celého procesu.“

Aká je zodpovednosť rodičov v procese výuky pomocou CLIL-u?

Podobne ako v prípade vzdelávania všeobecne, je potrebné, aby boli rodičia zapojení do procesu výuky pomocou CLIL-u tým, že ponúknu akúkoľvek podporu, ktorá je možná a potrebná. Kľúčovú zodpovednosť možno charakterizovať ako „aktívny záujem“, nielen na začiatku procesu výuky pomocou CLIL-u alebo na

konci, ale počas celého procesu. Aktívny záujem znamená, že rodičia by sa mali rozprávať so svojimi deťmi tak, aby sa tieto počas procesu výuky pomocou CLIL-u mohli podeliť o svoje úspechy a problémy. Najmä v prípade malých detí by si mali rodičia zapamätať, že hoci sa CLIL realizuje na škole, najdôležitejším miestom rozvoja komunikatívnych zručností dieťaťa, najmä v materinskom jazyku, zostáva hlavne domov.

Je dôležité, aby aj rodič ovládal jazyk používaný pri výuke pomocou CLIL-u?

Nie. V niektorých prípadoch môže byť pre žiakov zábavou vystupovať pre rodičov ako učiteľ jazyka. Je dôležité, aby rodičia ukázali záujem a hľadali možnosti aktívneho používania cudzieho jazyka.

Čo ak môjmu dieťaťu nebudem môcť pomôcť s domácimi úlohami?

Dieťa by malo byť schopné urobiť si väčšinu svojich domácich úloh bez pomoci rodičov. Ak to tak nie je, potom sú potrebné konzultácie s učiteľom, aby sa typ zadávanej domácej úlohy mohol upraviť. Jedna z charakteristík metodiky CLIL zdôrazňuje dôležitosť skupinovej práce pri riešení problémových úloh na hodine. Je možné, že niekedy by kontakt s iným dieťaťom v triede mohol pomôcť pri riešení problémov s domácou úlohou. Pri výuke pomocou CLIL-u učitelia často vysvetľujú domáce úlohy veľmi starostlivo a to znamená, že problémy, ktoré sa vyskytnú, je možné rýchlo identifikovať a riešiť.

Budem musieť minúť viac peňazí na pomôcky, ak pôjde moje dieťa do triedy s výukou pomocou CLIL-u?

To závisí od politiky školy v oblasti dostupnosti materiálov. Ak si želáte aktívne podporovať rozvoj cudzieho jazyka doma, potom to pravdepodobne bude zahŕňať aj nejaké výdavky navyše.

Kto sú učitelia vyučujúci metódou CLIL?

Zistilo sa, že najvhodnejšími učiteľmi vyučujúcimi metódou CLIL sú tí, ktorých materinským jazykom je väčšinový jazyk a druhým jazykom je cudzí jazyk používaný na hodinách vedených pomocou metódy CLIL. Obzvlášť nevyhnutné je to pri práci s malými deťmi, pretože títo učitelia poznajú spôsoby, akými sa deti učia vo svojom materinskom jazyku a zároveň si uvedomujú posuny, ktoré môžu vzniknúť pri používaní cudzieho jazyka.

Bude učiteľ používať materinský jazyk detí, ak bude obsah príliš zložitý na pochopenie v cudzom jazyku?

Väčšina hodín vedených pomocou metódy CLIL zahŕňa používanie dvoch jazykov, materinského jazyka a cudzieho jazyka. Aj z tohto dôvodu sa prístup CLIL nazýva *integrovaným*, lebo zahŕňa prechod z jedného jazyka do druhého, keď je to v záujme kvality výučby. Hlavné informácie sú často podané v materinskom jazyku a vyučovacie aktivity prebiehajú v cudzom jazyku.

Podporuje CLIL multikultúrnu politiku, ktorá uznáva dôležitosť všetkých jazykov detí na škole, alebo sa zameriava iba na cudzí jazyk používaný pri výuke pomocou CLIL-u?

Výuka pomocou CLIL-u prebieha v jednom jazyku, ale kombinuje sa s používaním druhého jazyka. Hlavným cieľom výuky pomocou CLIL-u nie je iba vytvoriť kompetencie v týchto dvoch jazykoch, ale naučiť deti povedať si „ja to viem“, čo je správny prístup k vzdelávaniu sa v cudzích jazykoch vo všeobecnosti. Takže cudzí jazyk používaný pri výuke pomocou CLIL je často iba platformou, pomocou ktorej sa môžu deti začať zaujímať aj o iné jazyky a kultúry. Ak doma hovorí dieťa jazykom, ktorý nie je väčšinovým jazykom prostredia, v ktorom žije, môže CLIL viesť ešte k väčšiemu uznaniu jeho materinského jazyka.